

ირინა ნაცვლიშვილი
ფილოლოგიის დოქტორი
ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის;
შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი

ევროპაში მოგზაურობის კლასიკა და პოსტმოდერნიზმი

თანამედროვე ქართული პოლიტიკური და მსოფლმხედველობრივი ორიენტირების ფონზე განსაკუთრებულ აქტუალობას იძენს ევროპული სამყაროსა და ფასეულობების შესახებ დაგროვილი მდიდარი ისტორიული გამოცდილება, რომელსაც თავისი მრავალფეროვანი ჟანრებით ცხადად წარმოაჩენს მენტალური მეხსიერების ყველაზე უკეთ შემნახავი ფენომენი, მხატვრული ლიტერატურა. შესაბამის მასალას ჩვენ სამი „მოგზაურობის“ მაგალითზე განვიხილავთ, რომლებიც სხვადასხვა „პერსონაჟის“ ევროპულ შთაბეჭდილებებს გვაცნობს სამსაუკუნოვანი პერიოდის განსხვავებულ დროსა და ვითარებაში, მაგრამ ერთსა და იმავე გეოკულტურულ სივრცეში.

ქართლში შექმნილი რთული სახელმწიფოებრივ-პოლიტიკური ვითარების გამო 1713 წლის ზაფხულში სამეფო კარის უდიდესი ნდობით აღჭურვილი სულხან-საბა ორბელიანი ევროპისკენ მიმავალ რთულ გზას დაადგა. მისი ვიზიტი საფრანგეთში ლუი XIV-სთან, უპირველეს ყოვლისა, სპარსეთის შაჰის ტყვეობიდან ვახტანგ VI-ის დასახსნელად 300 000 ეკიუს მოპოვებით იყო განპირობებული, თუმცა სულხან-საბა ვერსალში „ხელცარიელი“ არ ჩასულა. ოსმალეთის იმპერიის აღზევებამ პოლიტიკური და ეკონომიკური პრობლემები ევროპასაც შეუქმნა. შავი ზღვა, როგორც ტრანსკონტინენტური გზის უმნიშვნელოვანესი მონაკვეთი, ევროპელი ვაჭრებისათვის ჩაიკეტა და XVII საუკუნის დასასრულს მრავალსაუკუნოვანმა ტრადიციულმა მაგისტრალმა, რომელიც ფინანსურად გაცილებით მოგებიანი იყო, ვიდრე ახალი მარშრუტი, არსებობა შეწყვიტა. როგორც მისიონერ ჟან რიშარის საფრანგეთში გაგზავნილი წერილებიდან და პიერ დე არნუს მიერ ლუი XIV-ისთვის შედგენილი მემორანდუმიდან ირკვევა (თამარაშვილი, 1902: 313; ჭალიძე 2015; მემორანდუმი), ვერსალში ელჩად წარმდგარი სულხან-საბა ორბელიანი საფრანგეთს სთავაზობდა აღმოსავლეთის ქვეყნებთან მისთვის მოგებიან სავაჭრო-ეკონომიკურ სტრატეგიას; ამასთანავე, მეფის სახელით ვატიკანის წინაშე ქართლში კათოლიციზმის მასშტაბური გავრცელების მტკიცე პირობასაც სდებდა, რაც რომის პაპისა და მისი

კონგრეგაციის - „პროპაგანდა ფიდეს“ - ინტერესებში შედიოდა. შესაბამისად, სულხან-საბას დიპლომატიური მისია ქართლის მმართველი ელიტის გულუბრყვილო პოლიტიკური იდეალიზმის გამოვლინება კი არა, გონიერი და ობიექტური პასუხი იყო XVII-XVIII საუკუნეების მიჯნის უმთავრეს ეკონომიკურ-პოლიტიკურ ტენდენციებზე, რომლებიც, სამწუხაროდ, ლუი XIV-ემ სათანადოდ ვერ შეაფასა და აღნიშნული ელჩობაც წარუმატებლად დასრულდა. სამი საუკუნის შემდეგ სხვა ქართველი მწერალი, ნუგზარ შატაიძე, ევროპაში თავისი მოგზაურობის ამსახველ პოსტმოდერნისტულ მოთხრობაში, თითქოს ამის პასუხად, სევდიანი ირონიით შენიშნავს: „ვინ მოვა, რატომ მოვა, ჩვენს სასიკეთოდ რატომ შეგვეწვევა?!“ (შატაიძე, 2004: 25).

მიუხედავად პოლიტიკური წარუმატებლობისა, სულხან-საბა ორბელიანის მოგზაურობა ევროპაში ლიტერატურულ-კულტურული თვალსაზრისით უაღრესად შედეგიანი აღმოჩნდა. დეტალებსა და შთაბეჭდილებებს მწერალმა თავი მოუყარა მემუარული ჟანრის ნაწარმოებში „მოგზაურობა ევროპაში“, რომელიც სრულად არ შენახულა, თავნაკლულია. ჩვენამდე მოღწეული ტექსტის უდიდესი ნაწილი მწერლისა და დიპლომატის იტალიურ შთაბეჭდილებებს ეხება და მხოლოდ რამდენიმე ფურცელი ეთმობა ზღვით ოსმალეთის ტერიტორიაზე შესვლისა და იქიდან საქართველოში დაბრუნების პერიპეტიებს. მასალის ამგვარი თანაფარდობაც ცხადად ავლენს ქართველი მოღვაწის ევროპულ ინტერესებსა და მისწრაფებებს, რომ არაფერი ვთქვათ მის ემოციურ დამოკიდებულებაზე თხზულებაში ასახული კულტურულ-პოლიტიკური სივრცის მიმართ.

„ტანტიბ ქალაქიდან“ (მაშინდელი საფრანგეთის ბოლო გეოგრაფიული პუნქტი) მოყოლებული, სულხან-საბა ორბელიანი ვრცლად და დაწვრილებით გადმოგვცემს არა მხოლოდ ნიცის, მონაკოს, მონტე-კარლოს, სან-რემოს, დინის, გენუის, ალიკორნის, რომის, ფლორენციის, პალერმოსა და სხვა უამრავი ქალაქის ხელისუფალთა, წარჩინებულთა, წმინდა პაპისა და მაღალი რანგის სასულიერო პირთა მიერ მისი პატივით სტუმრობის დეტალებს, არამედ ყურადღებით აკვირდება ხელოვნების გრანდიოზულ ნიმუშებს, მონასტერთა ბრწყინვალე არქიტექტურას, საბრძოლო-თავდაცვით ნაგებობებს, სამეურნეო-საწარმოო და ტექნოლოგიურ პროცესებს. სულხან-საბას საგანგებო ყურადღებას იპყრობს სამკურნალო დაწესებულებანი, საავადმყოფოები და ქსენონები, რომლებშიც საუკეთესოადაა

ორგანიზებული ავადმყოფთა მოვლის პროცესი. ორბელიანი წუხს, რომ მის თანამემამულეებს არ აქვთ მსგავსი სამკურნალო დაწესებულებებით სარგებლობის შესაძლებლობა.

სწავლული ქართველის განსაკუთრებულ აღფრთოვანებას იწვევს საჯარო სამკითხველოები და მდიდარი წიგნსაცავები. ერთ შემთხვევაში იგი წერს: „იქიდან შეგვიყუანეს პაპის სამწიგნობროში, მაგრამ ერთი უცხო მას არა შეეძრება რა... რაც წმიდაა, მისი სახე და მისის ხელით დაწერილი წიგნები. მწვალელების წიგნები. სხვა ყოვლისა რჯულისა და ყოვლისა ენისა წიგნები იყო“ (ორბელიანი, 2012: 117), მაგრამ იქვე გულისტკივილით შენიშნავს: „მრავალი ვეძებ ქართული წიგნები, ვერ ვიპოვე, არსად ჩანდა“ (ორბელიანი, 2012: 117).

საბა წუხს, რომ იმ ახალგაზრდათა შორის, რომელთაც საშუალება აქვთ, ისარგებლონ ამ წიგნსაცავებით და მიიღონ სათანადო განათლება, ვერ ხედავს ქართველ ყმაწვილებს: „წამოვედით სადილს უკან. პაპის სამადლოდ რომ ბერძნის, სომხის და არაბის შვილები და სხვათა იზრდებიან, იქ მივედით...მათმა ეპისკოპოსმა კიდევ მიხუმრა: ქართველი გვაკლია, ყმაწვილები გამოგზავნეო, ასე ვასწავლიო და იქავ გამოგზავნიო“ (ორბელიანი, 2012: 133).

ბრწყინვალე და მდიდრულ ევროპულ გარემოში მყოფ სულხან-საბა ორბელიანს არცერთი წუთით არ ტოვებს თავისი პატარა, ევროპულ განვითარებას ჩამორჩენილი, მაგრამ უამრავი ღირსებით შემკული სამშობლოს განცდა და ზოგჯერ ნანახს ქართულ რეალობას ადარებს. მაგალითად, ერთგან წერს: „გეგუთის მსგავსი ალაგებია“ (ორბელიანი, 2012: 85) ან: „მალთას ქალაქი აღმოსავლეთის მხარეს არის... ზღვის პირს ერთი კლდეა ვაკე, უფლის ციხის მსგავსი, ადვილი საჭრელი“ (ორბელიანი, 2012: 170) და სხვ. საერთოდ, სულხან-საბას აღწერის მასშტაბი და ხასიათი, თვალში საცემი დეტალიზაცია გვაფიქრებინებს, რომ მისი ევროპული მისია მკვეთრად ჩამოყალიბებულ პოლიტიკურ მიზნებთან ერთად საკმაოდ ფართო სახელმწიფოებრივ-კულტურულ ინტერესებსაც მოიცავდა.

მწერლის თვალთახედვის არე ერთგვარად „ვიწროვდება“ მას შემდეგ, რაც ის ევროპული სივრციდან გამოდის და ოსმალეთის საზღვრებს უახლოვდება. რადიკალურად იცვლება მისი განწყობილებაც. ჯერ კიდევ გენუაში ყოფნისას საბა წერს: „მრავალი კაი ქალაქია, მაგრამ, ეს ქალაქი სხვა ქალაქია. კონსტანტინეპოლი იმტოლია, მაგრამ ამის შენებულობა და

სიმდიდრე, სამართალი და სიმშვიდე იქ არც ერთია...“(ორბელიანი, 2012: 85), შემდეგ კი, სმირნის სიახლოვეს გაჩერებული, როგორც ყურადღებიანი დამკვირვებელი, აღნიშნავს: „გარედამ ზმირინის გარეშემო რაც ჩნდა, დიად დიდი და კაი ადგილი ჩნდა...“, მაგრამ დასძენს: „სადაც თათარს მიუწევია, იქ ღვთის ნათელი აღარ დამდგარა. იმას გაუოხრებია“ (ორბელიანი, 2012: 182).

ევროპიდან პოლიტიკური წარუმატებლობის ტვირთით, მაგრამ მაინც იმედიითა და პატივით გამოსტუმრებული სულხან-საბა ორბელიანი თვენახევრიანი ხიფათით აღსავსე მგზავრობის შემდეგ მალტიდან კონსტანტინოპოლში ჩადის. მიუხედავად გადატანილი სირთულეებისა, იგი ინტერესით აკვირდება და ჩვეული ინფორმაციული სიზუსტით გადმოგვცემს გზად მდებარე კუნძულებისა და ქალაქების მასშტაბს, კლიმატს, რელიეფსა და განაშენიანების დეტალებს; იმას, თუ სად რა კულტურა ხარობს და რას მოიპოვებენ, მაგრამ, როგორც კი სტამბოლში დადგამს ფეხს, მისი თხრობა მოულოდნელად „იკუმშება“ და უჩვეულოდ ზოგად ხასიათს იძენს: „ კონსტანტინეპოლეს მივედით... დიდი ქალაქია და მრავალი შენობა, მაგრამ საფრანგეთიდან მოსულს აღარას მოგვეწონა“(ორბელიანი, 2012: 184). ქალაქში ყოფნის 17-თვიანი პერიოდიდან მწერალი გვიზიარებს ძუნწ ინფორმაციას მხოლოდ სამი-ოთხი მოვლენის შესახებ და თხზულების ორ-სამ გვერდზე განთავსებული სტამბოლური მემუარებიც სრულდება ოდენ ქალაქის ფართობის, გადასახადების გადამხდელთა ასაკის, ეთნიკური შემადგენლობისა და რაოდენობის შესახებ ზოგადი ცნობებით; „მოგზაურობის“ რამდენიმე უკანასკნელ ფურცელზე კი გამარცვული და შეურაცხყოფილი სულხან-საბა ორბელიანი დიდი სულიერი ტკივილით აღწერს ზღვით, შემდეგ კი ოსმალეთის საფაშოებად ქცეული ისტორიული ქართული ტერიტორიებით სამშობლოში დაბრუნების ტრაგიკულ პერიპეტიებს. იმედგაცრუებულს, მაგრამ მაინც ევროპისკენ მზერამიპყრობილს, ისღა დარჩენია, ინატროს: „ჩემს უკან, ღმერთმა ქნას, ჩემს ქვეყანაში უკეთესობა შეიქნას!“ (ორბელიანი, 2012: 107).

სულხან-საბას მოგზაურობიდან თითქმის სამი საუკუნის შემდეგ პროფესიით დიდი მწერლის მემკვიდრე თანამემამულეები კვლავ იმავე სივრცულ ანტინომიაში ხვდებიან: „წყვდიადში ჩაფლული საქართველოდან“ - „მოვლილ-დაწკრიალეზულ“ ევროპაში; თუმცა ამჯერად იქ მათი „წაშავების“ (როგორც ამ მოგზაურობის ამსახველი მოთხრობის ავტორი ნ.

შატაიძე იტყვის) მიზეზი პირადი და ბანალურად პრაგმატულია - ერთმა მათგანმა გერმანიაში ავტომანქანა უნდა შეიძინოს, რომლის საშუალებითაც გზად საქართველოსკენ მეგობრებს მცირე დანახარჯებით „მთელ ევროპას“ მოატარებს.

პოსტმოდერნიზმის კვალობაზე, ნ. შატაიძის მოთხრობაში „კაპიკი გაკაპიკებულა, ანუ მოგზაურობა ევროპაში“ ერთმანეთში ირევა და თანაარსებობს აწმყო და წარსული, რეალობა და გადმოცემა, ლეგენდა და ანეკდოტი, ლიტერატურა და ისტორია, არქექტიპი თუ მისი ახლებური რეპრეზენტაცია, თუმცა, ამასთანავე, თვალში საცემია ქართულ ლიტერატურაში ევროპაში მოგზაურობის პირველადმწერლის - სულხან-საბას - ნარატივის ზოგიერთი თავისებურება, მათ შორის, ნანახისა და განცდილის დეტალიზაცია. შესაძლოა, ქვეცნობიერად თუ მინიშნებით ნ. შატაიძე ამგვარ გავლენაზეც მიუთითებდეს, როცა სხვა შემთხვევაში, ვერონას შესახებ საუბრისას, იტყვის: „აი, თურმე, რა ძალა ჰქონია მწერლის სიტყვას!“ (შატაიძე, 2004: 10).

მოთხრობელი დეტალურად აღწერს, ქალაქებს, ქუჩებს, მოედნებს, სოფლებს; სამეურნეო ორგანიზაციას: სარწყავ სისტემებს, მოვლილ სავარგულებს; ისტორიულ ღირშესანიშნაობებს: ტაძრებსა და საგვარეულო კოშკებს; ყურადღებას ამახვილებს გარემოს სისუფთავეზე, წესრიგზე, გვაწვდის გეოგრაფიულ ცნობებს და სხვ. „აღტაცებული ვიყურები გარშემო, ყველაფერს ვათვალიერებ და ვუკვირდები“, - წერს მოთხრობის ავტორი (შატაიძე, 2004: 2) და ჩვენ წინ ცოცხლდება სახე მისი წინამორბედისა, რომელიც ევროპაში მოგზაურობის ჟამს ყოველთვის მოხუცი ეგონა, არადა, ამ დროს 55 წლის, მასზე უმცროსიც კი ყოფილა.

სულხან-საბასავით ნ. შატაიძეც ნოსტალგიისგან ხსნად და თავშესაფრად ევროპაში სამშობლოს დაატარებს, როგორც კუ თავის ჯავშანს: ავსტრიის ერთ-ერთ სოფელში ყოფნისას იქაური ხალხი და გარემო საქართველოს აგონებს - „გვეჩვენება, რომ სამშობლოში მოვედით, მშობლიურ მიწაზე გვიდგას ფეხი“ , ერთ-ერთი შემხვედრი - ქართველ გლეხკაცს: „ზედგამოჭრილი ჩვენებური გლეხკაცი იყო“ , მდინარე ინი კი - მტკვარსა და თბილისს: „ინი დიდი მდინარე როდია, ჩვენი მტკვრისოდენა თუ იქნება, სწორედ ამ მდინარეზეა გამწვანებული ქალაქი ინსბრუკი...“ (შატაიძე, 2004: 7). ახალი დროის მოგზაურ მწერალს საბა ორბელიანივით სტკივა თავისი ქვეყანა - ალექსანდრეპოლის აღწერისას ამბობს: „

დავდიოდით ამ კოპწია ქალაქის ქუჩებში და გვაგონდებოდა გურიისა და აჭარის მოუწყობელი, დანაგვიანებული სანაპირო, ქობულეთის გამარცვული, გაპარტახებული დასასვენებელი სახლები, დანგრეული გზები...“(შატაიძე, 2004:19); კიდევ უფრო მტკივნეულია ის განცდა და ფიქრები, რომლებსაც ავსტრია-იტალიის საზღვართან მდებარე მოვლილ-მოწესრიგებული, ცივილიზებული „ფუნდუკი“ აღუძრავს მთხრობელს: „რატომ არ იყო აქაურობა დამსხვრეული და დაღწილი, რატომ არავის მოეფსა იატაკზე, რატომ არ ამოეკაწრათ მგზავრებს თავისი სახელები და გვარები კედლებზე, რატომ არავის აეწაპნა ნათურები და ტუალეტის ქალაღი, რა იყო, რა ხდებოდა, რა ხალხი ცხოვრობდა ამ უცნაურ ქვეყანაში, რა ხალხი მიმოდიოდა ამ გზაზე... თვალწინ დამიდგა დანგრეული, გადამწვარი რუსთაველის პროსპექტი, აღრჩოლებული, ფანჯრებამოდამებული, გაშავებული შენობები...“ (შატაიძე, 2004: 8). „არ ვვარგებულვართ, არაო!“ - მოთხრობის სხვა ეპიზოდში გაიხსენებს მწერალი საქართველოში ქალაქად თუ სოფლად არაერთხელ გაგონილს და არ ერიდება თავისი ხალხის კრიტიკასაც: „ამისი მთქმელი თვითონ არ ატოკებს ხელს და სხვას ამუნათებს...ამნაირმა ლაპარაკმა მართლა დაგვადამბლავა, ყველაფერზე ხელი ჩავვაქნევინა. ზოგს ამერიკისკენ გვებრიცება თვალეები, ზოგს ევროპისკენ და ზოგსაც რუსეთისკენ. ველოდებით, აი, მოვლენ და მოგვეპატრონებიანო“ (შატაიძე, 2004: 25). ამით თითქოს ნ. შატაიძე სევდიანი ირონიით სულხან-საბასდროინდელი ქართლის ვითარებასა და ვახტანგ VI-ის კარის პოლიტიკასაც ეხმიანება.

საერთოდ, „მოგზაურობა ევროპაში“ ნ. შატაიძეს „ტრაგიკულ და გულუბრყვილო წიგნად“ მიაჩნია, „რომელიც ღატაკი ქვეყნის ევროპული ფუფუნებით მოხიბლულ ელჩს დაუწერია“ (შატაიძე, 2004:15), თუმცა მისი მოთხრობა ცხადყოფს, რომ, იგიც, ფაქტობრივად, იმავე მდგომარეობაშია. იტალიის მდიდრული სასახლეებით (პალაცოებით) მოხიბლული ნ. შატაიძე იხსენებს და იმოწმებს თავის წინამორბედს: „1714 წელს რომში ჩასული სულხან-საბა აღფრთოვანებული წერდა: „ერთი სასახლე იყო, მართალს გეტყვი, გარედან მისი მსგავსი სასახლე არ მინახავს...“ ; სან-მარკოს მოედნის შესახებ საუბრისას კი ამბობს: „ეს მოედანი რომ აღწერო, სულ ცოტა სულხან-საბა ორბელიანი მაინც უნდა იყო, ამიტომ დავდუმდები და ხმას არ ამოვიღებ. მარტო ერთს ვიტყვი: დოჟების სასახლის ფასადი ისეა მოხატული და ოქროთი მოვარაყებული, თითქოს მისი ამშენებელი ათასი ჯურის ყაჩაღსა

და მეკობრეს გამომწვევად ეუბნებოდეს - ბიჭი ხარ და მოდი, ბიჭი ვარ და დაგხვდებიო!“ (შატაიძე, 2004: 15); მაგრამ უნდა აღინიშნოს, რომ, საბასგან განსხვავებით, მწერალი კრიტიკული თვალთ უყურებს ევროპის განვითარების ზოგიერთ ტენდენციას. კერძოდ, არ მოსწონს, რომ წიგნი „ყველა ენაზე მოლაპარაკე აპარატმა“ შეცვალა; რომ ჯულიეტას ქანდაკებას ვერონაში მარჯვენა ძუძუ უპრიალეებს, რადგან სამახსოვრო ფოტოს მამაკაცები მასზე ხელწატანებულნი იღებენ, ხოლო პალაცო ერბეზე, ღვთისმშობლის ქანდაკებით შემკულ ქალაქის მთავარ მოედანზე, „ნახევრად შიშველი ტურისტების ყოვლისწამლეკავი ჯოგია“ (შატაიძე, 2004: 11-13). ასე რომ, პოსტმოდერნისტულ კონფლიქტში წარსულსა და აწმყოს შორის, მწერალი წარსულის ფასეულობების მხარეს იჭერს.

სულხან-საბა ორბელიანის ნარატივთან მიმართებით, ნ. შატაიძის მოთხრობაში თურქულ სივრცესთან დამოკიდებულებაც იქცევა ყურადღებას. „ევროპიდან თურქეთში ჩასულ სულხან-საბას სტამბოლი არ მოსწონებია“, - ამბობს მწერალი და იმოწმებს ჩვენ მიერ ზემოთ მოყვანილ ციტატას „მოგზაურობიდან“ (შატაიძე, 2004: 21), თუმცა თვითონ მას სუფთა და გაწკრივებულ მეგაპოლისს უწოდებს, რომელიც „ავ თვალს არ ენახებოდა“ (შატაიძე, 2004: 20). წინამორბედისგან განსხვავებით, ნ. შატაიძე არ არის სიტყვაძუნწი ამ ქალაქის ღირსშესანიშნაობებისა თუ ცხოვრების სტილის გადმოცემისას. აღნიშნავს იმასაც, რომ „თურქეთს ფართოდ გაეღო კარი ევროპული კულტურისა და შრომის თანამედროვე ტექნოლოგიებისთვის, აყვავების გზაზე დამდგარიყო და თანდათან ცივილიზებულ ქვეყანას ემსგავსებოდა“ (შატაიძე, 2004: 25). მოსწონს ტრაპზონიც, პატარა სასტუმროებიც, რომლებშიც ეთნოგრაფიული კუთხეებია მოწყობილი და გული სწყდება, რომ საქართველოში თავისი კულტურის პოპულარიზაციისთვის ეს ხერხი ვერავინ მოიფიქრა, თუმცა, რომც მოეფიქრებინა, ძველი ყოფის ამსახველ ნივთებს ვერსად იშოვიდა, რადგან ხალხმა არ შეინახა, არ გაუფრთხილდა. მიუხედავად ამგვარი პასაჟებისა, მკითხველი ხვდება, რომ თურქეთი, საქართველოს მსგავსად, ჯერ კიდევ შორს არის ევროპული ცივილიზაციისგან. „თურქეთის პირველივე სოფელში ვნახე ის, რასაც მთელს ევროპაში ამაოდ ვეძებდი. ეს იყო ფუნა - ყველა სახლის წინ მშობლიური ნეხვის უზარმაზარი გორები იდგა“ (შატაიძე, 2004: 20).

თანამედროვე მოგზაური მწერლები თურქეთის მიწაზე სულხან-საბა ორბელიანივით ხვდებიან ბედის უკუღმართობით მშობლიურ ფესვებს მოწყვეტილ ქართველებს და „ყელში ხორკლიანი ბურთები ეჩრებათ“. ჩქარობენ სამშობლოსკენ, „რადაც ეწევა და მოაჩქარებს“. წინ სარფის საბაჟოა, სადაც დასაქმებული მოხელეები ყოველ ნაბიჯზე ფულს ართმევენ ქვეყანაში შემოსულ მგზავრებს. „აქ არ შეიძლება, არ გაგახსენდეს, რას წერდა თურქეთიდან საქართველოში მომავალი სულხან-საბა ორბელიანი: „მოვიდნენ ჭანები. დაგვიჭირეს, მრავალი გვსარჯეს. ოცი მარჩილი წავგართვეს. ზანდუკები დაგვიმტვრიეს, ტყუილად მებაჟეობა იჩემეს და მრავალი გვაჭირვეს“ (შატაიძე, 2004: 5), - ვკითხულობთ ნ. შატაიძის მოთხრობაში, რომელიც პოსტმოდერნისტული დიალოგით წარსულთან ახალი სტილისტიკის კვალობაზე წარმოგვიდგენს ევროპაში მოგზაურობის პერიპეტიებს.

სულხან-საბა ორბელიანის მემუარული თხზულება საინტერესოდ „იკითხება“ სხვა „პოსტმოდერნისტულ ტექსტშიც“, რომელიც თანამედროვე ციფრული სამყაროსთვის ბუნებრივი სივრცითა და ფორმით არის წარმოდგენილი მწერლისა და პუბლიცისტის, პ. ნაცვლიშვილის, ინიცირებული და განხორციელებული მასშტაბური პროექტის ფარგლებში სპეციალურად შექმნილ ინტერნეტგვერდზე „Voyage 300 Years Later მოგზაურობა 300 წლის შემდეგ“. მოგზაურობას, რომელიც მიზნად სულხან-საბას მიერ გავლილი გზის სრულ რეკონსტრუქციას ისახავდა, ცხადია, სხვა მოქმედი პირები ჰყავს, ვრცელ მემუარებს კი - სხვა „პერსონაჟები“ და მოთხრობლები, რომელთა ნარატივი, განსხვავებული ენობრივი კოდით, სტილისტიკითა და დისკურსით, ოსტატურად ითავსებს და თანაარსებობს სულხან-საბას ტექსტთან.

ინტერნეტგვერდზე განთავსებული „დღიურები“ ერთგვარი შესავლით - პროექტზე გამოხმაურებით იწყება, ხოლო რამდენიმე დღეში, 2014 წლის 9 ივნისს, პ. ნაცვლიშვილი გვამცნობს: „მოგზაურობა დაიწყო...ყველას პარიზიდან გესალმებით!“ მემუარული ნარატივი, რომელიც მოგზაურობის სამ ეტაპს აერთიანებს, იმდენად ვრცელი და მრავალმხრივია, რომ მისი სრულად განხილვა ამ პუბლიკაციის ფარგლებში, რა თქმა უნდა, შეუძლებელია. წარმოდგენის შესაქმნელად აღვნიშნავთ, რომ „დღიურებში“ ერთმანეთს ენაცვლება თანამედროვე მოთხრობლისა და სულხან-საბას ტექსტები, ხან კი ამ უკანასკნელის ჩანაწერების პერიფრაზი; მაგალითად: *10 ივნისი, 2014*. „9 ივნისს სტამბულის

გავლით პარიზს ჩავფრინდი.მინდოდა რომელიმე მონასტერში დავბინავებულიყავი, როგორც სულხან-საბა 300 წლის წინათ... რა თქმა უნდა, დღეს პარიზი ის არ არის, რაც იყო სამი საუკუნის წინათ“... 15 ივნისი. მულინი / Moulins. „გუშინ თერთმეტ ქალაქს გავიარეთ: მულინი, რუანი, ლარბრელი, ლიონი, ვიენი, სენ-ვალე, ვალენსი, ლორიოლ-სიურ-დრომი, მონტელიმარი, ორანჟი და ავინიონი. ჩვენ არ ვიცით, რამდენი დრო მოანდომა სულხან-საბამ საფრანგეთის ამ თერთმეტი ქალაქის გავლას, მაგრამ, ბუნებრივია, იგი ასე სწრაფად ვერ ივლიდა. შეიძლება ითქვას, რომ მე და ბონდომ ეს ქალაქები ჩამოვიქროლეთ. ჩვენი გვერდის მკითხველსაც შეუძლია ეს ქალაქები ჩამო(ს)ქროლვით დაათვალიეროს“...16 ივნისი, 2014.„ფრანცისიდან წამოსვლა სულხან-საბა ორბელიანისა და იტალიაში შესვლა.ქ კ ს ჩ დ ი ა ი ვ ნ ი ს ი ს თ ხ უ თ მ ე ტ ს. ფრანციცის თემის ბოლოდამ წამოვედით, რომელსა ჰქვიან ტანტიბ ქალაქი. ათი მილი ვლეთ. დაილია ფრანცა. ნისი ერქვა, იტალიის ადგილია, საბიას ბატონის ქალაქია“... 17 ივნისი, 2014. მენტონი/Menton...ვემზვიდობები საფრანგეთს საბა ამ ადგილებში გემით მოძრაობდა, ჩვენ მას მანქანით მივდევთ“... 22 ივნისი, 2014. პორტოფინო/Portofino. „ბევრი იარეს თუ ცოტა, სულხან-საბა ორბელიანი და მისი თანამგზავრები პორტოფინოს მიადგნენ, მაგრამ არ გაჩერებულან. არადა, სულ ტყუილად“... 22 ივნისი, 2014. „კბ თიბათვეს (22 ივნისს)კ ბ თ ი ბ ა თ ვ ე ს. წამოვედით ჯენევიადამ. თორმეტი მილი ვიარეთ. სულობით ასე შენობა იყო გაბმით, სასახლე და წალკოტები, რომ...“

პროზაულ ნარატივს რამდენიმე ადგილას ემოციურად ამძაფრებს ლირიკული ჩანართები - მ. მაჭავარიანის, გ. ლეონიძის, პ. ნაცვლიშვილის ლექსები; დეტალურ აღწერას უფრო თვალსაჩინოს ხდის თანდართული უხვი ფოტომასალა. მემუარების ბოლო „ფურცლებს“ 10 დღის განმავლობაში რეკონსტრუირებული მოგზაურობის ახალგაზრდა მონაწილენი ავსებენ და საბას განცდების პარალელურად თავიანთ შთაბეჭდილებებს გვიზიარებენ თანამედროვე „ოსმალოს საქართველოდან“. აი, მაგალითად, ასე იწყებს თხრობას ერთი მათგანი: 31 მაისი, 2016. „ახალციხეს მოსვლა.არტანუჯიდან სულხან-საბა ორბელიანი არტაანს გადასულა, იქიდან კი აბოცში შემოსულა, რომელიც მაშინ საქართველოს ნაწილი იყო, დღეს კი სომხეთის ფარგლებშია...“

„პეიჯური მემუარები“ პ. ნაცვლიშვილის 2016 წლის 4 აგვისტოს ჩანაწერით სრულდება. ამით კომპოზიციურად იკვრება ფორმითა თუ შინაარსით უაღრესად საინტერესო ტექსტი,

რომელსაც მთხრობელი ალბათ ბეჭდური წიგნის სახესაც მისცემს; ჩვენ კი ქართულ მწერლობაში სამი ევროპული მოგზაურობის ურთიერთმიმართებით გვსურდა წარმოგვეჩინა ტრადიციული მსოფლმხედველობრივი ორიენტირები; ის, თუ როგორ უპასუხა პოსტმოდერნიზმის ეპოქამ ეროვნულ კლასიკურ ლიტერატურულ ტენდენციებს.

გამოყენებული ლიტერატურა

თამარაშვილი მიხეილ, ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის ნამდვილის საბუთების შემოტანითა და განმარტებით XIII საუკუნიდგან ვიდრე XX საუკუნემდე, ტფილისი. 1902.

სულხან-საბა ორბელიანი, მოგზაურობა ევროპაში, „საქპრესა“, თბილისი. 2012.

მოგზაურობა 300 წლის შემდეგ, <https://www.facebook.com/voyage300years/late/>

პიერ დე არნუს მემორანდუმი ლუი XIV-ის მიმართ (მარტი, 2014), მოძიებულია 7 იანვარი, 2016, <https://msoflioistoria.wordpress.com/2014/03/13/937/>

შატაიძე ნუგზარ, „კაპიკი გაკაპიკებულა ანუ მოგზაურობა ევროპაში“, ჟ. „არილი“. №9-10, თბილისი. 2004.

ჭალიძე ნ. (დეკემბერი, 2015), სულხან-საბა ორბელიანის დიპლომატიური მისია ევროპაში, მოძიებულია 15 იანვარი, 2016. <http://tbilisitoday.ge/index.php/2015-10-01-09-22-39/history/item/789-2015-12-27-18-26-30/789-2015-12-27-18-26-30>

Natsvlishvili Irina, Sul Khan-Saba Orbeliani, Christian-Muslim Relations, A Bibliographical History, Vol.12, Leiden-Boston. 2018.

Classics and Postmodernism on Travel to Europe

Rezyme

Against the background of modern Georgian political and ideological orientations, of particular importance is the rich historical experience gained in relation to the European world and values which with its diverse genres clearly shows the phenomenon of the best keeper of mental memory - fiction. We consider the relevant material on the example of three “traveling” works which familiarize us with the European impressions of various “characters” at different times and circumstances in three-century period, but at the same geocultural space.

The memoir narrative of Sul Khan-Saba Orbeliani who was sent with a diplomatic mission to Europe in 1713, vividly describes the details of his travel and meetings, of what he saw and experience. The scope and character of the writer’s description makes us think that his European mission also included quite a wide range of state and cultural interests.

European impressions are conveyed in N.Shataidze’s autobiographical story “A penny depreciated or travel to Europe” in which, according to postmodern view, the present and past, reality and narrative, legend and anecdote, literature and history, archetype and its new interpretation are mixed and coexist with each other.

Sulkhan-Saba Orbeliani's memoir composition inspired other travelling and new "postmodern text" which is represented on specially created website "Voyage 300 Years Later" with the space and form natural for the modern digital world as a part of a large-scale project initiated and implemented by the writer and publicist P. Natsvlishvili.